

TAXANDRIA,

Tijdschrift voor Noordbrabantsche Geschiedenis en Volkskunde,

onder redactie van

W. J. F. JUTEN TE BERGEN-OP-ZOOM.

Prijs per jaargang f 3,—.

Franco per post f 3,25.

" " " voor het Buitenland fr. 7,50.

Uitgever: JAN A. G. JUTEN te Bergen-op-Zoom.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van elke maand.

OVER DE TIENDEN VAN DE ABDIJ THORN TE PRINSENHAGE.

et volgende advies van den geachten Bredaschen rechtsgeleerde Mr. Johan van Laerhoven, van 15 Mei 1662, aangaande de rechten der abdij Thorn ¹⁾ op de tienden te Prinsenhage, komt mij, nu in den laatsten tijd in Noord-Brabant veel over het tiendrecht wordt gesproken en geschreven, van belang genoeg voor om eens mede te deelen.

Dit advies werd gegeven aan Johan de Bruyn, rentmeester van dat geestelijk gesticht in de baronie van Breda, toen de Raad van State der Vereenigde Nederlanden, welke te Prinsenhage de pastoorstienden ontving, ook aanspraak maakte op de novale of nieuwe tienden aldaar.

„Gesien door ons vier documenten, van de jaaren 1262,

¹⁾ Eertijds eene vermaarde abdij in Limburg.

Eene memorie van den rentmeester de Bruyn over de tienden dezer abdij te Ginneken en Ypelaar, publiceerde de heer Jos. Habets in den 2^{en} jaargang van het *Tijdschrift voor Noord-Brabantsche geschiedenis*, enz.

Een rapport van Mr. van Laerhoven over de voormalige rechten van dat godshuis te Baarle-Nassau en Baarle-Hertog, waarbij ook het tiendrecht aldaar wordt besproken, wordt door mij medegedeeld in de *Dietsche Warande*, 1894.

1265, 1299 en 1526, waaruit blijkt ten respecte van het dorp de Hage, dat die van Thoor onder de Hage universeel regt van tienden hebben, zoo novale als oude, uitgenomen de tienden van Effen, van Burgst en van Overveld, die aan den pastoir van de Hage in der tijd geconfereert en geaccordeert zijn.

En daar aan den pastoir niet meer is gegunt en geconcedeert dan het gelimiteerde tiendenregt in de paalen en limieten voorsz. van Effen, Burgst en Overveld, zoo moet daaruit volgen, dat de generaliteit van tienden aan de abdij Thoor is blijven competeeren, te weten, de tienden buiten de voorsz. gedesigneerde en gelimiteerde plaatsen.

De pastoir van de Hage, naderhand de graduale kanunnikken van 's Hertogenbosch, als gesuccedeert hebbende in de pastorale tienden van de Hage door de acte van incorporatie van den jaare 1565 ¹⁾, en nu den Raad van Staate door het overgaan van den Bosch in 1629, kunnen derhalve geen regt of toezegging tot verdere tienden hebben dan tot de speciale tienden aan den pastoir van de Hage door die van Thoor geconfereert binnen de voorsz. paalen en limieten van Effen, Burgst en Overveld.

De novale tienden van de Hage kunnen derhalve niet anders aangemerkt worden als te competeeren aan die van Thoor, als zijnde kennelijk, dat in den geheele lande van Brabant eene oude gepractiseerde costume en herkomen is, dat het regt van novale tienden competeert aan diegene, welke de primitieve en oude tienden in de limieten van dezelfde plaats is trekkende, hetwelk ook geconfirmeert wordt door de interpretatie van keizer Karel V van den

¹⁾ Schutjes, *Gesch. v. h. bisdom 's Hertogenbosch*, II, blz. 16, teekent daaromtrent aan: „De pastoor van Prinsenhage, Hieronymus van der Noot, betwistte aan de kanunnikken het bezit der tienden, zoodat dit pleit eerst den 17^{en} Juli 1582 ten voordeele der kanunnikken beslist werd, nadat de bisschop van Roermond, door de kerkvoogden van Antwerpen en Mechelen gemachtigd, den pastoor, bij vonnis van 4 Nov. 1581, tot zijn plicht had gebracht.”

jaare 1530, gegeven over het plakkaat van 1520, en dat conform is aan de gemeene regten.

Het valt dan ook niet te betwijfelen, dat de novaliën aan die van Thoor competeeren.

De pastoir van de Hage, welke daarop ten onregte aanspraak maakte, heeft men daarom bij acte van den jaare 1526 doen verklaren, dat hij van alle aanspraak op dezelve voor altijd geruncieert had, en den pastoir daarvoor toegelegt eene revenue van 10 mudden of 10 sesteren rogge 's jaars der maat van de Hage, welke nog heden-daags bij die van Thoor worden uitgereikt.

De novale tienden buiten Effen, Burgst en Overveld behooren niet alleen aan die van Thoor, omdat zij aan de pastorij van de Hage nooit behoord hebben; maar zelfs komen de novale tienden van Effen, Burgst en Overveld aan dat stift toe, vermits aan de pastorij van de Hage nooit meer is geconfereert als de tienden binnen dezelve gelimiteerde plaatsen ten advenante van dien tijd en ten advenante van die plaatsen zoo en gelijk die waren, zijnde bij de arbitrale sententie van den jaare 1526 voorsz. bepaald, dat voor novalia zal gehouden worden alle hetgeene ter voorsz. plaatsen door menschen arbeid of door alluvie van wateren zoude zijn aangewassen, of alsnog zoude komen aan te wassen.

De Heeren Raade van Staate, nu gekomen zijnde tot het regt der pastorijtienden, kunnen hen niet ontwerpen van de obligatie van te laten toekomen aan die van Thoor het regt van tienden, zoowel novale als oude. Bijgevolge zullen de Heeren Raade van Staate hen behooren te houden binnen de paalen en limieten van Effen, van Burgst en van Overveld, zonder dat dezelve daartegen kunnen doen gelden eenige laps of loop van tijden, vermits titel, goede trouwe en andere regtvaardige redenen aan de zijde van de Heeren Raade van Staate komen te mankeeren.

En alhoewel de graduale kanonnikken van Den Bosch eenige tijds herwaarts de novalia van de pastoors van de Hage schijnen gekogt of geremedieert te hebben voor eene somme van 225 of 300 gulden, zoo kan zulke pretenselijke redemptie over de novale tienden geen voordeel of regt geven aan de graduale kanonnikken of derzelver tegenwoordige regtshebbenden, vermits de novalia aan het stift Thoor competeert naar regten, plakaten en usantien van den lande van Brabant, zelfs in kragt en naar vermogen van de wettelijke renunciatie op dezelve novalia gedaan in den jaare van 1526."

In een ander stuk van Mr. van Laerhoven (als het vorige in mijn bezit), vind ik nog omtrent deze tienden aangeteekend, dat de schepenen van Prinsenhage, in 1649, beslag legden op derzelver inkomsten, om de betaling met den intrest te verkrijgen eener som van 620 gulden, 9 stuivers, 2 oort, uitgegeven voor de „reparatie" eener klok in den kerktoeren, „vermits die van Thoor aldaar de tienden trekken en mitsdien daartoe verschuldigd zijn."

ROTTERDAM.

CH. C. V. VERREYT.

DE VENSTERS EN SCHILDERIJEN VAN HET CARMELIETEN-KLOOSTER TE BOXMEER.

III.

et vierde is niet zoo belangwekkend als de vorige. Het heeft een wapen in den top; dit is gevierendeeld: 1° en 4° kwartier een adelaar van keel in goud, 2° en 3° kwartier drie vijfbladige gouden bloemen in keel 2—1; een biddende H. Gerardus in het midden en een Latijnsch vers op hem in den voet, terwijl naam van den schenker noch jaar van plaatsing te zien is. Het wapen is dat van Françoise de Ravenelles, vrouwe van Ratigny, moeder van Albert, Graaf van den Bergh.

Het vers luidt:

Carmelu(i?)s placuit non sceptre(o?) corona Gerardo

Lux sub monte means tante(um?) latere potest.

Non supra montem posita est fit Episcopus inde

Martyrio Verus pro grege pastor obit.¹⁾

Het vijfde venster geeft ons eene voorstelling van de marteling van den H. Anastasius. Verder ziet men het bijgaande vers onder het middenstuk:

Anastasius Martyr ord: carm: Martyr Anastasi collum
te secante tyranno / Quam tua divino flamine navis abit /
Unda tibi sanguis corporis (corporis?) vatis anchora Christi /
Rector, amor, remus, gratia vela fides.²⁾

Een zeer samengesteld wapen met hartschild, waarop een adelaar, is boven het geheel geplaatst, terwijl bloemkransen het omgeven.

Het zesde venster stelt de H. Magdalena de Pazzis voor, de schutsheilige der schenkster van het venster, *Magdalena de Cusance*, gemalin van *Graaf Albert van den Bergh*, comitissa de Monte, marchionissa Bergarum ad Zomam, suprema domina territ: de Boxmer, comitissa de Walhain, Champlite, Wisch, Bylant, Peruwez, Domina de Dixmuda, Haeps, Sambeeck, Beersel aut Homoet, Millingen, Genderingen, Etten et Baronissa Haerid: ducatis Gelriae, comit. Zutphaniae, ordinis Carm: patrona, conventus Boxmerani fundatrix A° 1654. (Jaartal der stichting des kloosters.) Hieronder:

¹⁾ Aan de Carmelieten heeft het behaagd Gerardus niet te versieren met een scepter, maar met een kroon; het licht, dat alleen gaat onder den berg kan verborgen blijven, niet als het geplaatst is op den berg; daar wordt hij bisschop en als een waar herder sterft hij als martelaar voor zijne kudde. Mooi is het niet! RED.

²⁾ Anastasius, martelaar van de Orde der Carmelieten. O, Martelaar Anastasius, toen de tyran u onthoofdde (lett. den hals afsneed) hoe vertrok toen uw scheepje, voortgestuwd door den Goddelijken adem! Het bloed van Uw lichaam was U ten stroom,.... (wie vertaalt hier vatis en hoe?) van Christus het anker, de liefde de stuurman, de genade de roeispaan, het geloof de zeilen. RED.

beata Maria magDaLena de pazzI pane angeLICO re-
fICItVr. (Chronicon?)¹⁾

Per magna ac mira a Magdalena Alberti reficit cum
munere Divum / Dexterā Divorum gaudet obire vices /
Mira fides, speciosus amor, spes, zelus, et illi est / Quid
mirum, telis talia Panis habet.²⁾

ROERMOND.

Boven staat, door bloemen en figuren
omgeven, het wapen van Magdalena: een
adelaar van sabel op gouden grond.

(Wordt vervolgd.) *Dr. 50*

A. F. VAN BEURDEN.

DE STICHTING VAN 'T KAPITTEL TE GEERTRUIDENBERG.

IV.

venwel waren hiermede alle ver-
houdingen en betrekkingen tus-
schen Thorn en Geertruidenberg
nog niet voldoende geregeld. Vier
jaren ongeveer na bovenvermelde
verklaringen en beloften, te weten

¹⁾ De zalige Maria Magdalena de Pazzis wordt met
het brood der engelen gevoed. Wie vertaalt het vol-
gende? Een goed Latinist bleef er voor zitten? RED.

²⁾ Naar aanleiding dezer vertalingen merk ik op,
dat, volgens deskundigen, het Latijn van sommige
opschriften verschillende fouten bevat, gemaakt door
den steller, of door hem, die ze overschreef. Daar-
door zijn ze, zooals dit, onvertaalbaar.

Misschien zullen Latinisten wel eens aanmerking
maken op het Latijn dat in „Taxandria” zal voorkomen, zooals o.a.
reeds geschiedde bij het artikeltje „Guyot”. Zij wijten dan de
fouten niet altijd aan den steller, die gewoonlijk niets anders doet
dan letterlijk copieeren, wat een ander eenige honderden jaren
geleden neerschreef, en zij bedenken, dat het Latijn dier dagen niet

den 2^e Mei 1315, gaf het St. Lambertskapittel van Luik aan den ons reeds bekenden Petrus de Awans, notaris van 't Luiksche Hof, de volmacht om in name der Luiksche koorheeren, de belofte of den eed te ontvangen, welken de toenmalige kanunniken van Geertruidenberg, die thans met doop- en geslachtsnaam optreden, bereid waren af te leggen omtrent eenige punten hunner statuten van verschillenden aard (*super quibuscumque*)¹⁾. Onder dezelfde dagteekening maakte dus het kapittel van Luik bekend, dat in tegenwoordigheid van Petrus de Awans, gevolmachtigde des kapittels, verschenen zijn Margareta van Pitsersheim, abdis van Thorn en patronesse der collegiale van St. Geertruidenberg, eenerzijds; en Theodoricus de Hoyo (van Hoei) deken, Theodoricus Volucris (Vogel of Vogels) scholaster, Petrus van Keulen custos, priesters, benevens Johannes van Breda en Gerlacus van Ubach²⁾, kanunniken, uitmakende het kapittel dier kerk, anderzijds; welke vijf laatsten beloofd en gezworen hebben, zich verbindende insgelijks voor hunne opvolgers, te zullen nakomen, onderhouden en getrouwelijk volgen de veranderingen, bijvoegingen en verklaringen, welke de bisschop Adolf II van der Marck, op voorstel der abdis aangaande de eerste regeling of voorloopige statuten hunner instelling zou voor-

zeer gunstig bekend staat en de Latinisten toen niet erg nauw keken.

Moet men bij 't copieeren altijd accuraat zijn, bij 't Latijn zij men dit dubbel, omdat daar gemakkelijker fouten te maken zijn, voor hem, die er niet bijzonder goed in thuis is.

¹⁾ Aldus in een vidimus van den proost der O. L. Vrouwekerk te Maastricht, waarvan het kapittel ook leenroerig was van de Luiksche prins-bisschoppen.

²⁾ Gedurende den vrij hevigen strijd tusschen het keizerlijke stift van Thorn en heere Gerard van Horne, Altena en Herlaar (1314—1320), werd deze kanunnik vermoord „in servitio dicte domine abatisse”, waarvoor Gerard den 30^e Juli 1320, bij een acte van vergelijking en verzoening, aan Marg. van Petersheim beloofde alle voldoening te zullen geven voor de heiligschennende bloedschuld.

stellen of uitvaardigen. Getuigen dezer eedsaflegging, die te Luik plaats had in de woning van Johannes van Keulen, kanunnik der groote kerk, waren: Johannes van Berclo, Levalus en Johannes van Keulen, kanunniken, meester Gerardus van Xanten, kanunnik der kerk van St. Jan te Luik, Wilhelmus, pastoor der kerk van Ramelsdonck en Rutgerus, kapelaan der abdijkerk van Thorn. (Habets bl. 123, 124).

In een zeer breedvoerig en wijdloopig schrijven van den 3° Augustus 1315 werden de bepalingen van dat vernieuwde, gewijzigde en uitgebreide reglement, door genoemden bisschop Adolf van der Marck afgekondigd en bevestigd. (Habets bl. 124—130).

De ondervinding heeft geleerd — zoo luidt het in hoofdzak aldaar — dat het nuttig is aan de bestaande verordeningen van het Geertruidenbergsch kapittel, door 's Bisschops voorganger goedgekeurd, eenige nieuwe toe te voegen en andere wijder te verklaren. Voortaan zal een overleden kanunnik gedurende het eerste jaar na zijn afsterven de vruchten zijner prebende nog genieten, opdat men daaruit zijne schulden kunne betalen, of over de opbrengsten, gelijk het den overledene passend had toegeschenen, zou kunnen beschikken. Gedurende het tweede jaar na zijn afsterven zullen de vruchten dier prebende geheel en al aan de kerk vervallen, ten einde aldus de noodige gelden te verzamelen om bij de acht bestaande kanunnisdijen nog vier andere te voegen. Dit belet echter niet, dat het beneficie van den overledene, binnen den tijd door 't kerkrecht bepaald, aan een ander geschikt persoon worde verleend enz. Na verloop van twee jaren moet de opvolger in 't vrije bezit komen van geheel zijne prebende, zijn verblijf vestigen bij de collegiaal en zich laten inhuldigen als nieuw verkoren kanunnik.

MAASTRICHT, 15 Dec. 1893.

H. J. ALLARD S. J.

(Slot volgt.) *Ma*⁴¹